

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยและการคุ้มครองสิทธิในศาล

Laws Relating to Mediation and Rights Protection in Courts

ศิริชัย กุมารจันทร์, เอกราช สุวรรณรัตน์ และ กรกฎ ทองชะโชค

Sirichai kumanjan, Eakrach Suwannarat and Korakod Tongkachok

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Faculty of Law, Taksin University

²Boromarajonani College of Nursing, Yala

Received: February 19, 2018

Revised: March 20, 2018

Accepted: March 22, 2018

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยในศาล ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร โดยวิเคราะห์จากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยในศาล ผลการศึกษาพบว่า ศาลยุติธรรมสร้างกระบวนการยุติธรรมทางเลือกขึ้น ในรูปแบบของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทยังมีข้อจำกัดที่สามารถดำเนินการได้เฉพาะในคดีแพ่ง คดีอาญาความผิดต่อส่วนตัว และคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์เท่านั้น แต่ในคดีอาญาแผ่นดินตามกฎหมายแล้ว ยังไม่เปิดช่องให้นำไปสู่การไกล่เกลี่ยในศาลได้ ปัจจุบันมีเพียงศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในศาล ที่เป็นกระบวนการคุ้มครองสิทธิด้วยการแจ้งสิทธิ หน้าที่ ตามกฎหมาย ในกระบวนการยุติธรรม ทั้ง โจทก์ จำเลย และพยาน แทนการไกล่เกลี่ย ดังนั้น จึงควรแก้ไขกฎหมายให้คดีอาญาแผ่นดินบางประเภทให้สามารถไกล่เกลี่ยได้ โดยพิจารณาค่าเสียหายในส่วนแพ่ง หากคู่ความไม่ติดใจค่าเสียหายในส่วนแพ่ง เพื่อให้คดีอาญาแผ่นดินบางประเภทระงับไป

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ย, ศาล, กฎหมาย

Abstract

This research aims to study laws relating to mediation in courts. The research was conducted by studying from documents and analyzing from laws relating to mediation in courts. The research results found that the court of justice created an alternative judicial process in a form of mediation process. However, the mediation is limited to be implemented only in civil cases, criminal cases, private offences, and criminal cases which plaintiffs are populaces only. According to law, civil cases are currently unavailable for mediation in courts. There is only the center for rights and liberties protection in criminal cases in courts which is the rights protecting process to inform rights as well as duties according to law in judicial process for plaintiff, defendant and witnesses instead of mediation. Therefore, the laws should be amended to allow certain types of criminal cases to be able to mediate by considering civil damages, if the litigant is not attracted to civil damages to make certain types of criminal cases suspend.

Keywords: mediation, court, law

บทนำ

ปัญหาอาชญากรรมและคดีที่เข้าสู่ระบบศาลมีจำนวนมากสอดคล้องกับจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นตามไปด้วยจนเรือนจำ ทนุสถาน มีสภาพแออัดมากไม่สามารถแก้ไขพื้นที่ผู้ต้องขังได้เต็มประสิทธิภาพเท่าที่ควรสำนักงานศาลยุติธรรมจึงมีนโยบายสนับสนุนให้ศาลต่างๆ นำกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีมาใช้อีกวิธีหนึ่งในการจัดการคดีอาญาและคดีแพ่งเพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วทั้งยังเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ตัวจำเลยในแง่ของการดำเนินคดีของศาล ชี้ให้เห็นถึงผลดีผลเสียของการที่จำเลยจะตัดสินใจดำเนินคดีของตนต่อไปหรือไม่ในภายหลัง กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีนั้นว่าเป็นเรื่องใหม่ในแง่การบริหารจัดการคดีของศาลเพื่อให้คดีความในศาลเสร็จสิ้นไปได้โดยเร็วซึ่งอาจมีผู้ที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับกระบวนการการนี้ แต่อาจเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งของจำเลย ผู้ถูกฟ้องคดีและทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมที่จะช่วยให้คู่ความในคดีรวมทั้งผู้เสียหาย ได้รับผลดีและยุติธรรมตามครรลองของกฎหมาย หากคดีที่พิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในเวลาอันสมควรก็จะทำให้คู่กรณีเห็นว่าไม่เป็นธรรมต่างๆ ที่คู่กรณีต้องการให้เกิดความเป็นธรรมโดยการพึ่งพากระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลต้องล่าช้าไม่ว่าจะเป็นจำนวนผู้พิพากษาที่มีน้อยไม่สัมพันธ์กับปริมาณคดีในแต่ละศาล คดีที่มีปัญหายุ่งยากซับซ้อน พยานหลักฐานในคดีมีมากต้องใช้ระยะเวลาสืบพยานของคู่ความนาน แม้กระทั่งขั้นตอนกระบวนการพิจารณาตามที่กฎหมายกำหนดโดยเฉพาะคดีที่จำเลยให้การปฏิเสธต้องมีการนัดพิจารณาแบบต่อเนื่อง

การปรับปรุงกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมที่เป็นทางการให้มีการพัฒนาไปสู่กระบวนการทางเลือกมากขึ้น ซึ่งแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้ก็ถือเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญในปัจจุบันและจะพัฒนาสังคมที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมแบบสังคมไทย ไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเกิดความรู้สึกว่ารัฐเป็นศัตรูกับประชาชนเพราะไม่ว่ารัฐหรือประชาชนในพื้นที่ที่อยู่ภายใต้ร่มธงไตรรงค์เดียวกันและช่วยให้การพัฒนาเชิงความรู้สึกนั้นจะต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยคดีแพ่งและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพคดีอาญาในศาล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) การออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์ ถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวคิดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. วิจัยเอกสาร (documentary research) โดยการรวบรวม ศึกษา ค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ประกอบด้วยข้อมูลที่ปรากฏในรูปของเอกสาร ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นเอกสารข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์หรือตีความจากบุคคลอื่นมาแล้ว ได้แก่ บทบัญญัติของกฎหมายต่าง ดังนี้ เอกสารทั่วไป ได้แก่ หนังสือ บทความงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

2. บทบัญญัติกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการดำเนินคดีศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาในศาลยุติธรรม ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ คือ

-รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

-รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

-ประมวลกฎหมายอาญา

-ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

-ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

-ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2547

-ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาททางการเงิน พ.ศ. 2544

เอกสารทั่วไปที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์

ข้อมูลจาก หนังสือ บทความ รายงานการศึกษาวิจัย กฎ ระเบียบ ประกาศกระทรวง คำสั่งหรือระเบียบเกี่ยวกับกฎหมายตาม และเอกสารอื่นๆ รวมทั้งข้อมูลทาง อินเทอร์เน็ต

ผลการวิจัย

1. แนวความคิดทฤษฎี การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ความยุติธรรมเป็นเสมือนบางสิ่งบางอย่าง ที่สามารถรู้สึกหรือรับรู้ได้โดยสัญชาตญาณ แต่เป็นสิ่งที่ยากแก่การอธิบาย การยุติข้อพิพาทจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการที่จะนำความสงบเรียบร้อยกลับคืนสู่สังคม (1) การหลีกเลี่ยงหรือการหนีปัญหา (avoidance) เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งโดยที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สนใจสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งเรียกร้องหรือไม่สนใจปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งนี้อาจเกิดจากความไม่รู้ว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น (2) การเจรจาต่อรอง (negotiation) เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งโดยที่คู่กรณีที่พิพาทกัน สมควรที่จะแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกันให้ยุติลง ด้วยการพูดคุยบอกกล่าวให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบถึงความต้องการและประโยชน์ของตน หากเจรจาต่อรองแลกเปลี่ยนประโยชน์ต่างๆ ซึ่งกันและกัน และเกิดจากการตกลงใจร่วมกันในการยุติความขัดแย้ง ซึ่งเป็นวิธีการที่สะดวก รวดเร็วไม่เป็นทางการ (3) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (mediation) เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งที่มีลักษณะคล้ายกับการเจรจาต่อรอง แต่มีบุคคลที่สามซึ่งเรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” เข้ามาคอยช่วยเหลือสนับสนุนกระบวนการเจรจาต่อรองให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การประนีประนอมข้อพิพาทแตกต่างจากการพิจารณาตัดสินของศาล ดังเช่นนั้นก็หมายความว่า การพิจารณาตัดสินในกรณีปกติศาลจะต้องค้นหาความจริงที่คู่ความโต้แย้งกันหรือชี้ว่าหน้าที่ของนักพยานของแต่ละฝ่ายว่าใครมีน้ำหนักมากกว่ากัน ส่วนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นสิ่งที่ต้องค้นหาความพึงพอใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ดังนั้นการค้นหาความพึงพอใจของคู่กรณีทุกฝ่ายนับว่า เป็นสิ่งที่ยากและเป็นหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยที่จะต้องค้นหาความพึงพอใจของคู่กรณีทุกฝ่ายให้ได้ว่าอยู่ ณ ตรงจุดใด หากผู้ไกล่เกลี่ยสามารถค้นหาได้ก็จะทำให้ประสานประโยชน์ของคู่กรณีได้โดยนำหลักการของการมีส่วนร่วมในการมีส่วนได้และ

ส่วนเสียมาอยู่ในผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายจนทุกฝ่ายเห็นส่วนตนเองก็ได้รับผล ประโยชน์ในการประนีประนอม นั้นโดยที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ถูกบังคับให้ยอมรับข้อเสนอหรือข้อเรียกร้องจากอีกฝ่ายหนึ่งอยู่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่ง ความยุติธรรมนั้น เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าต้องมีลักษณะที่เที่ยงตรง สม่าเสมอ และมีความพอดี (ภูริชญา วัฒนรุ่ง, 2548)

2. ความหมายและลักษณะของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การประนีประนอม หมายถึง คู่กรณีทั้งสองฝ่ายระงับข้อพิพาท โดยมีบุคคลที่สามเข้ามาเป็นคนกลาง (ภานุ รังสีหัทธ, 2538; โชติช่วง พัทวงศ์, 2539) ในการพูดคุยกระบวนการยุติหรือระงับข้อพิพาทด้วยความตกลงยินยอมของ คู่ความเอง (Christopher, 1996) โดยที่มีบุคคลที่สามมาเป็นคนกลางคอยช่วยเหลือแนะนำ เสนอแนะทางออก ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทให้คู่ความต่อยอดกัน ต่างฝ่ายต่างผ่อนปรนกันได้สำเร็จ (เกษม คม สัตย์ธรรม, 2548)

3. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งสำนักงานศาลยุติธรรมได้แบ่งประเภทของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ใช้ในประเทศไทยมี 4 วิธีใหญ่ๆ ดังนี้ (สำนักงานระงับข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม, 2547) (1) การเจรจาต่อรอง (negotiation) เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทโดยทั้งสองฝ่ายเจรจาตกลงกันเองเพื่อยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ซึ่งการตัดสินใจที่จะยุติข้อพิพาทอยู่กับคู่กรณีเป็นหลัก (2) การไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิด การประนีประนอมยอมความ (conciliation or mediation) เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทโดยบุคคลที่สามที่มีความเป็นกลางเข้ามาช่วยหาข้อเสนอนะ หาทงออกให้คู่กรณีเพื่อปรองดองผ่อนปรนแก่กันและให้ตกลงกัน (3) การอนุญาโตตุลาการ (arbitration) และ (4) การดำเนินการพิจารณาในศาล (litigation) เป็นวิธีการระงับข้อพิพาท โดยมีบุคคลที่สามเป็นผู้ชี้ขาด ซึ่งบุคคลที่สามเรียกว่าผู้พิพากษา จะเป็นผู้ที่มีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินข้อพิพาทโดยอาศัยกฎหมายและพยานหลักฐานซึ่งเมื่อศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดเช่นใดแล้วคู่ความ

ทุกฝ่ายจะต้องปฏิบัติตามหากฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามฝ่ายที่ชนะคดีย่อมดำเนินการขอให้ศาลบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ (สรวิศ ลิ้มปริงชี, 2551)

ดังนั้น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล หมายถึง การที่ผู้ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลตั้งแต่ศาลรับฟ้องจนถึงก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้กับคู่ความ เป็นการช่วยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน แต่ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้จากความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ ดังนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อใดก็ย่อมได้

4. แนวคิดในเรื่องยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังเห็นว่า การกระทำความผิดอาญานอกจากจะเป็นการกระทำต่อรัฐแล้ว ยังเป็นการกระทำต่อความสัมพันธ์ของบุคคลด้วย ดังนั้น การแก้ปัญหอาชญากรรมที่ถูกต้องจึงควรให้ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำความผิด คือ ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและป้องกันอาชญากรรมดังกล่าว (Mark & Robert, 2007) หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ (1) อาชญากรรมไม่ใช่การกระทำที่รัฐเป็นผู้เสียหายเพียงฝ่ายเดียวแต่อาชญากรรมยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้เสียหายในส่วนตัวด้วย ดังนั้น รัฐจึงไม่ควรผูกขาดอำนาจการดำเนินคดีไว้ที่รัฐเพียงลำพัง ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินคดีด้วย (2) กระบวนการยุติธรรมไม่ควรมุ่งนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาถึงการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายได้กลับคืนสู่สภาพเดิมด้วย (3) การกระทำความผิดก่อให้เกิดหน้าที่ที่ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบเยียวยาในความเสียหายโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้กระทำความผิดต้องสำนึก

ในผลจากการกระทำและต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย (4) บุคคลผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการแสดงความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดและมีบทบาทในการหาแนวทางยุติข้อขัดแย้งร่วมกัน (5) ในขณะที่รัฐได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดี รัฐยังคงมีอำนาจดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติไปได้จนกว่าคู่กรณีจะหาข้อยุติตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ ดังนั้น ลักษณะของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นผลให้เกิดการประจักษ์ร่วมกันระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจากผลร้ายที่เกิดขึ้น เช่น ชุมชน หรือผู้ใกล้ชิดกับผู้กระทำความผิด ฯลฯ โดยรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ได้รับความนิยมทั่วไป ได้แก่ การไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความผิด (Victim-Offender Mediation--VOM) การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing--FGC) การประชุมเชิงสมานฉันท์หรือการประชุมชุมชน (Restorative or Community Conferencing--RC) คณะกรรมการเชิงสมานฉันท์ชุมชน (Community Restorative Boards--CRB) และการล้อมวงพิจารณา (Sentencing Circle--SC)

5. การประนีประนอมข้อพิพาททางอาญา

การประนีประนอมข้อพิพาททางอาญานั้นเป็นรูปแบบเดียวกันการไกล่เกลี่ยและสมานฉันท์ในทางแพ่งแต่ผลจากการได้พบและเจรจากันจะช่วยลดความไม่พอใจและความแค้นเคืองของฝ่ายผู้เสียหายมาเป็นการให้อภัยและยกโทษแก่ผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนกฎหมายอาญา เพื่อให้คู่กรณีพิพาทมีโอกาสกลับมาปรองดองกันได้อีกครั้ง (สุภัทรา กรอุไร, 2554) และผลของการเจรจาอาจทำให้เงื่อนไขของการดำเนินคดีหมดไปในความผิดส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความกันได้ หรืออาจเป็นเหตุให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นตำรวจ พนักงานอัยการและศาลยุติธรรมสามารถระงับลงได้อย่างรวดเร็วกว่าการดำเนินพิจารณาตามขั้นตอนปกติของกระบวนการยุติธรรม

ตาราง 1

เปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมอาญากับการไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การไกล่เกลี่ย ในกระบวนการยุติธรรมอาญา	การไกล่เกลี่ย ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
ความสมานฉันท์น้อย การประนีประนอม ความสำคัญอยู่ที่ผู้กระทำผิด (agreement – driven, offend - focused)	ความสมานฉันท์สูง การสนทนา ความสำคัญอยู่ที่เหยื่อ (ialogue - driven, victim - sensitive)
1. ให้ความสำคัญกับการตีค่าความเสียหายเป็นจำนวนเงิน ไม่มีโอกาสพูดคุยกันโดยตรง ระหว่างคู่ความและชุมชนเรื่อง ความเสียหาย จากอาชญากรรมที่เกิดขึ้น	1. ความสำคัญอันดับแรกอยู่ที่การเปิดโอกาสให้เหยื่อและ ผู้กระทำผิดได้พูดคุยกันโดยตรงให้เหยื่อได้พูดหรือแสดง ถึงผลกระทบของอาชญากรรมต่อชีวิตของเขาให้ได้ถาม และได้รับคำตอบที่ต้องการให้ผู้กระทำของเขาและแสดง ความรับผิดชอบต่อเหยื่อโดยตรงเพื่อจะได้หาทางทำแต่ สิ่งที่ถูกต้องต่อไป
2. เหยื่อไม่มีสิทธิเลือกสถานที่ที่เขาารู้สึกว่าเหมาะสมและ ปลอดภัยในการพบกับผู้กระทำผิด ไม่มีสิทธิเลือกว่าเขา อยากพบหรืออยากพูดกับใคร	2. เหยื่อมีทางเลือกโดยผ่านกระบวนการ ได้แก่ เลือกสถานที่ ที่ที่พบปะกัน เลือกคนที่ต้องการพูดคุยด้วย และอื่นๆ
3. เหยื่อมีโอกาสในการแสดงความจำนงในการเจรจาไกล่ เกลี่ยล่วงหน้า แต่ไม่มีโอกาสเตรียมตัวในการเจรจา	3. การตกลงร่วมกันที่นำไปสู่การลงโทษเพื่อทดแทนเป็น สิ่งสำคัญ แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าคือการสนทนาของเรื่องผล กระทำของอาชญากรรม
4. ไม่มีการประชุมเพื่อเตรียมตัวล่วงหน้าในการพบปะกัน ของคู่ความ ระหว่างไกล่เกลี่ยกับเหยื่อ และผู้ไกล่เกลี่ยกับ ผู้กระทำผิด	4. มีการพบกันเพื่อเตรียมการระหว่างเหยื่อกับผู้ไกล่เกลี่ย และระหว่างผู้กระทำผิดและผู้ไกล่เกลี่ย ก่อนการไกล่ เกลี่ยเพื่อให้ทั้งสองฝ่าย มาพบกัน โดยเน้นที่การฟังเหยื่อ ว่าอาชญากรรมมีผลกระทบต่อชีวิตของเขาอย่างไรบ้าง จำแนกความต้องการของเหยื่อให้ชัดเจน และเตรียมทั้งสอง ฝ่ายให้พร้อมสำหรับการไกล่เกลี่ยหรือการประชุมร่วมกัน
5. ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้มีบทบาทในการอธิบายเกี่ยวกับการกระ ทำผิดและผู้กระทำผิด เหยื่อมีหน้าที่ในการตอบคำถามขอผู้ ไกล่เกลี่ย ไม่มีโอกาสแสดงความรู้สึกหรือพูดในสิ่งที่ต้องการ	5. ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีรูปแบบที่ตายตัวสามารถยืดหยุ่นได้ ให้ เวลาให้คู่ความได้พูดอย่างเต็มที่ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความ อดทนในการพูดสูง ใช้หลักมนุษยธรรม ปรับเปลี่ยนรูปแบบ การไกล่เกลี่ยให้เหมาะสม
6. เจ้าหน้าที่รัฐ (correction stiff) ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย	6. ผู้ไกล่เกลี่ยคือ อาสาสมัครในชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรม มาแล้วซึ่งทำหน้าที่อย่างอิสระหรืออาจได้รับความช่วยเหลือ สนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ
7. การไกล่เกลี่ยขึ้นอยู่กับความสมัครใจของเหยื่อแต่ผู้ กระทำอาจไม่สมัครใจก็ได้ และผู้กระทำผิดก็ไม่ต้องความ รับผิดชอบ (responsibility)	7. การไกล่เกลี่ยเกิดจากความสมัครใจของเหยื่อและผู้ กระทำผิด
8. เป็นกระบวนการดำเนินการที่จัดเตรียมไว้แล้ว (settle - driven) และใช้เวลาสั้นๆ	8. การสนทนาใช้เวลานานไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมง

ประเภทคดีที่สามารถใช้ได้ในการบวนการยุติธรรม
เชิงสมานฉันท์ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545) (1) ความผิดที่
เด็กเป็นผู้กระทำ (2) ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว
(domestic violence) ซึ่งการจำคุกในกรณีนี้ไม่เกิดประ
โยชน์ใดๆ (3) ความผิดที่กระทำโดยประมาทก็สามารถใช้
กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ดี (4) ความผิดเล็กๆ
น้อยๆ อื่นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกกระชั้น ขณนี้ในเรื่อง
จำมีผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกกระชั้นค่อนข้างมาก เพราะ
การจำคุกกระชั้นสร้างปัญหามากกว่าแก้ปัญหา (5) ความ
ผิดอาญาต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาที่ยอมความกันได้
(6) ข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา

6. การยุติคดีด้วยการไกล่เกลี่ย

แนวคิดอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism)
แนวคิดนี้เชื่อว่ากฎหมายย่อมจะถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อ
ให้เกิดผลประโยชน์มากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด
(greatest happiness for the greatest number) (ปรีดี
เกษมทรัพย์, 2543) แนวคิดข้างต้นนี้เป็นพื้นฐานของการ
ยุติคดีด้วยการไกล่เกลี่ยมาก เพราะการยุติคดีด้วยการไกล่
เกลี่ยจะต้องยึดหลักที่ว่า ข้อยุติที่ได้จากการไกล่เกลี่ยที่ดีจะ
ต้องเป็นข้อยุติที่เกิดประโยชน์มากที่สุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
และต้องคำนึงถึงประโยชน์ต่อคนหมู่มาก ซึ่งก็คือประโยชน์
ต่อสังคมและประโยชน์สาธารณะด้วยเช่นกัน (2) แนวคิด
การแก้ไขข้อพิพาทแบบ Win-Win Concept เน้นผลการ
เจรจาที่ออกมาชนะทุกฝ่ายจะยังคงช่วยรักษาสัมพันธภาพ
และไม่ตรีที่ติดต่อกันของคู่กรณีได้ เพราะผลการเจรจาที่ยุติ
เป็นที่พอใจของทุกฝ่ายย่อมทำให้ทุกฝ่ายยังคงมองหน้ากัน
ต่อไป และอยู่ร่วมกันในชุมชนได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าแนวคิด
Win-Win Concept นำไปสู่การให้อภัย ความสมัคสมาน
สามัคคีและความสงบสุขของผู้คนในสังคม (3) แนวคิดการ
แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่สังคม (rehabilitation)
มองในแง่พฤติกรรมของมนุษย์ โดยการนำตัวผู้กระทำผิด
ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการแก้ปัญหาและมองว่าเป็นผู้ป่วยที่
สามารถแก้ไขพฤติกรรมได้ให้เข้าสู่กระบวนการแก้ไขฟื้นฟู
ให้โอกาสทางสังคม ให้สามารถกลับไปสู่สังคมหรือชุมชน
เดิมได้ และให้ผู้กระทำผิดเป็นพลเมืองดีที่เคารพกฎหมาย
หรือมีทัศนคติที่ดีต่อสังคม (ประธาน วัฒนาวณิชย์, 2546)
(4) หลักไม่นำคำกล่าวในการเจรจาไปเป็นพยานในชั้นศาล
(without prejudice principle) (5) หลักความยินยอม

ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย (6) แนวความคิดหลักสามารถตรวจ
สอบได้ (accountability) (7) แนวความคิดว่าด้วยอำนาจ
ในการยุติคดีอาญา

ซึ่งไม่ว่าแนวคิดและทฤษฎีในการไกล่เกลี่ย
ประนีประนอม ระบุข้อพิพาท ต่างดังกล่าวมาข้างต้น
ล้วนแล้วแต่ต้องเลือกมาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์โดย
กระบวนการสมานฉันท์เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
ที่สามารถมีอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เริ่ม
ตั้งแต่ในชุมชน จนถึงชั้นศาลตลอดจนชั้นของการบังคับคดี
ในคดีแพ่งก็ยังสามารถนำมาใช้ได้จึงเป็นประโยชน์แก่การ
อำนวยความสะดวกยุติธรรมคือความพึงพอใจทุกฝ่ายและรวดเร็ว
เกิดประโยชน์กับสังคม

7. ระเบียบขั้นตอน กระบวนการของระบบไกล่ เกลี่ยข้อพิพาทในคดีแพ่ง

กฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องกับระบบไกล่
เกลี่ยข้อพิพาทในศาลยุติธรรมรากฐานของระบบทางศาลนั้น
แต่เดิมจะถูกวางกรอบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ไว้เพื่อเป็นแนวทาง
ปฏิบัติ ดังนั้นสิ่งที่เป็หัวใจของการเปลี่ยนแปลงประเพณีนี้
คือ การมีระเบียบกฎหมายที่เอื้อต่อการนำระบบไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาทนั้นมาใช้ได้ สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการ
ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเฉพาะของศาลยุติธรรม ในปัจจุบันได้
ยึดถือกฎหมายหลักๆ ได้แก่ ระเบียบคณะกรรมการบริหาร
ศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท พ.ศ.2544
ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 17 (1) แห่งพระ
ราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ.2543
มารองรับไว้ ซึ่งเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลและศาลหรือผู้ไกล่
เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมประจำศาลสามารถไกล่เกลี่ย
สำเร็จ คู่ความต่างพอใจยุติธรรมทั้งสองฝ่ายแล้วก็มักจะ
จบลงด้วยการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในศาล
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138
ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีที่คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอม
ยอมความกัน ในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้อง
นั้นและข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความกันนั้น ไม่
เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย...” ศาลจึงพิพากษาไปตามข้อ
ตกลงนั้นเป็นอันจบสิ้นกระบวนการการต่อสู้เพื่อเอาความ
แพ้ชนะกัน คดีเกือบทุกคดีหากจบลงด้วยการยอมความมัก
จะสิ้นสุดลงที่ศาลชั้นต้นเพราะโดยหลักทั่วไปแล้วเมื่อศาล
ชั้นต้นพิพากษาตามยอมแล้ว ห้ามมิให้คู่ความอุทธรณ์ดัง

กล่าวแล้วข้างต้น นอกจากกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้วยังมีการเชื่อมโยงกับกฎหมายอื่นๆ เนื่องจากการใกล้เคียงข้อพิพาทเป็นการระงับข้อพิพาทอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจกระทำได้ทั้งขณะเกิดข้อพิพาทแต่ยังไม่นำคดีขึ้นสู่ศาล และหากเป็นการตกลงนอกศาล ผลของข้อตกลงก็จะเป็นไปตามที่ได้ตกลงกันและผูกพันบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 850-852 ถ้าเป็นการตกลงกันในศาลผลจะเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138 อันทำให้คดีผูกพันตามคำพิพากษาตามยอมหากคู่ความไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาคู่ความอีกฝ่ายก็สามารถบังคับคดีได้

ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานอื่นที่เอื้อต่อระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่น กรมการปกครอง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น เพื่อเป็นการเอื้ออำนวยและกำหนดหลักปฏิบัติสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ แต่ทั้งนี้ระเบียบดังกล่าวก็จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยน พัฒนาให้มีมาตรฐานเดียวกันทั้งระบบทั้งในชั้นพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ และชั้นศาล รวมทั้งการพิจารณาถึงจุดอ่อนของข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการบริหารจัดการงานคดีที่ค้างคั่งในศาลยุติธรรม

ในด้านข้อจำกัดของประเภทคดีในการนำเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ปัจจุบันระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนี้ได้นำมาใช้ในศาลยุติธรรม โดยจัดแบ่งเป็นประเภทคดีแพ่งกล่าวคือ สำหรับคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ในปัจจุบัน ได้แก่ คดีแพ่งทุกประเภทรวมถึงคดีผู้บริโภค คือ คดีที่กำหนดว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของบุคคล ทรัพย์สิน นิติกรรม สัญญา หนี้สิน ครอบครัว มรดก ซึ่งคดีแพ่งเหล่านี้ไม่กระทบกระเทือนต่อประโยชน์สาธารณะชน กฎหมายจึงยินยอมให้ประนีประนอมยอมความกันได้เสมอ

8. หลักเกณฑ์กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในคดีอาญา

ในคดีอาญาในศาลเดิมจะมีศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี แต่ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนเป็นศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาตามรายงานผลการดำเนินงานคณะอนุกรรมการพัฒนาระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล¹ ซึ่งในส่วนของความผิดอาญาแผ่นดินนั้นจะใช้กระบวนการคุ้มครองสิทธิด้วยการแจ้งสิทธิ หน้าที่ตามกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม ทั้ง โจทก์ จำเลยและพยานแทน ซึ่งเห็นว่าในบางกรณีอาจนำกระบวนการสมานฉันท์และวิธีระงับข้อพิพาทมาใช้ได้เช่นกัน เช่น ในกรณีกระทำโดยประมาทหรือโทษเล็กน้อยและได้สำนึกผิดขอใช้เวรยาผู้เสียหายให้พอสมควรแล้ว อาจใช้ประกอบดุลพินิจของศาลในการรอลงอาญาหรือให้ได้รับโทษน้อยลง เป็นต้น ทั้งนี้ คดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ คดีอาญายอมความได้ และคำร้องส่วนแพ่ง² ในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาจะอยู่ในกระบวนการในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล ซึ่งนำกระบวนการสมานฉันท์มาใช้ในการประนีประนอมข้อพิพาทในคดีอาญาในความผิดอันยอมความได้

คดีอาญาเฉพาะความผิดที่ยอมความได้ คือ คดีอาญาประเภทนี้กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้เป็นความผิดอันยอมความกันได้มีลักษณะดังนี้

(1) ความผิดเกี่ยวกับการค้า ในลักษณะต่อไปนี้เป็นความผิดที่ยอมความกันได้ตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น

- เอาชื่อ รูป หรือสิ่งประดิษฐ์ของผู้อื่นมาใช้กับสินค้าของตนเอง (มาตรา 272(1))

- การเลียนแบบป้ายเพื่อให้ประชาชนหลงเชื่อว่าการค้าของตน เป็นการค้าหรือสถานที่ ของคนอื่นที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน (มาตรา 272 (2))

- ออกข่าวข้อความเท็จเพื่อทำลายสินค้าฝ่ายตรงข้าม เพื่อเป็นประโยชน์แก่ ฝ่ายตน การกระทำออกข่าวเท็จเช่นนี้เป็นคดีอาญา (มาตรา 272 (3))

(2) ความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งเป็นคดีอาญาที่ยอมความกันได้ ระหว่างผู้กระทำความผิด และผู้เสียหายได้แก่ การกระทำความผิดดังนี้

¹ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมมีมติเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการพัฒนาระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล เรื่อง การปรับปรุงศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2559.

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

- กระทำอนาจารแก่บุคคลอายุเกิน 15 ปี ซึ่งมีได้กระทำต่อหน้าคนอื่น และผู้เสียหาย ไม่ได้รับอันตรายบาดเจ็บสาหัส หรือถึงแก่ความตาย และไม่ได้กระทำความผิดหรือศิษย์ในความดูแลผู้อยู่ในความควบคุมดูแลตามหน้าที่ (มาตรา 309 วรรคแรก)

(3) ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง ซึ่งเป็นความผิดทางอาญาอันยอมความกันได้ มีดังนี้

- ข่มขืนใจ ด้วยวิธีการต่างๆ จนผู้ถูกข่มขืนใจต้องกระทำความผิดนั้น (มาตรา 309 วรรคแรก)

- กักขังหน่วงเหนี่ยวผู้อื่น ทำให้ปราศจากเสรีภาพในร่างกายกระทำการโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นต้องถูกกักขังหน่วงเหนี่ยวจนต้องปราศจากเสรีภาพในร่างกาย (มาตรา 310 วรรคแรก มาตรา 311 วรรคแรก)

(4) ความผิดฐานเปิดเผยความลับ ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

- เปิดจดหมาย โทรเลข ของผู้อื่น หรือเปิดเผยข้อความในจดหมาย หรือโทรเลข (มาตรา 322)

- เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ แล้วนำความลับของผู้อื่นที่ตนทราบมาโดยหน้าที่ไปเปิดเผย (มาตรา 323 มาตรา 324)

(5) ความผิดฐานหมิ่นประมาท ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

- ผู้ใดใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สามทำให้ผู้อื่นต้องถูก เหยียดหยามเกลียดชัง เสียชื่อเสียง (มาตรา 326)

- ผู้ใดใส่ความผู้ตายต่อบุคคลที่สามทำให้พ่อแม่ บุตร สามียและภรรยาเสียชื่อเสียงถูกดูหมิ่นเกลียดชัง (มาตรา 327)

- ผู้โฆษณาด้วยเอกสาร ภาพ ตัวอักษร บันทึกเสียง เป็นการหมิ่นประมาทผู้อื่น (มาตรา 328)

(6) ความผิดฐานฉ้อโกง ซึ่งเป็นความผิดทางอาญาที่ยอมความได้ มีดังนี้

- ปกปิดความจริง หรือแสดงข้อความเท็จ เป็นการหลอกลวงเอาทรัพย์สินผู้อื่น (มาตรา 341)

- แสดงตนเองเป็นผู้อื่น หรือหลอกลวงเด็ก (มาตรา 342)

- หลอกลวงคนตั้งแต่สิบคนขึ้นไปให้ทำงานแล้วไม่

จ่ายค่าแรง (มาตรา 344)

- รับประทานอาหารและเครื่องดื่ม โดยรู้ว่าตนไม่มีเงินที่จะชำระค่าอาหาร (มาตรา 345)

- แกล้งทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่ได้ทำประกันวินาศภัยไว้ (มาตรา 347)

(7) ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ ซึ่งเป็นความผิดทางอาญาอันยอมความได้ มีดังนี้

- ทำลายทรัพย์สินที่ตนจำนำไว้ เกิดความเสียหายแก่ผู้รับจำนำ (มาตรา 349)

- ผู้ที่ซ่อนเร้น โอนทรัพย์สินไปให้ผู้อื่น แกล้งแจ้งหนี้ไม่เป็นจริงเพื่อโกงการชำระหนี้ (มาตรา 350)

(8) ความผิดฐานยักยอก ซึ่งเป็นความผิดทางอาญาอันยอมความได้ มีดังนี้

- ครอบครองทรัพย์สินอยู่แล้วเอาเป็นของตนหรือผู้อื่นโดยทุจริต (มาตรา 352)

- เป็นผู้จัดการทรัพย์สินแล้วกระทำหน้าที่โดยทุจริต (มาตรา 353)

- เก็บทรัพย์สินได้แล้วเบียดบังเอาเป็นของตนหรือของผู้อื่น (มาตรา 355)

(9) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สิน ซึ่งเป็นความผิดทางอาญาอันยอมความได้ มีดังนี้

- ทำลายทรัพย์สิน หรือทำให้เสื่อมแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น (มาตรา 358)

- ทำลายทรัพย์สิน เพื่อใช้ในการเกษตรอุตสาหกรรม ปศุสัตว์ ยวดยาน หรือสัตว์พาหนะที่ใช้ในการขนส่งพืชผลของเกษตรกร (มาตรา 359)

(10) ความผิดฐานบุกรุก ซึ่งเป็นความผิดทางอาญาอันยอมความได้ มีดังนี้

- เข้าไปเพื่อถือการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่น (มาตรา 362)

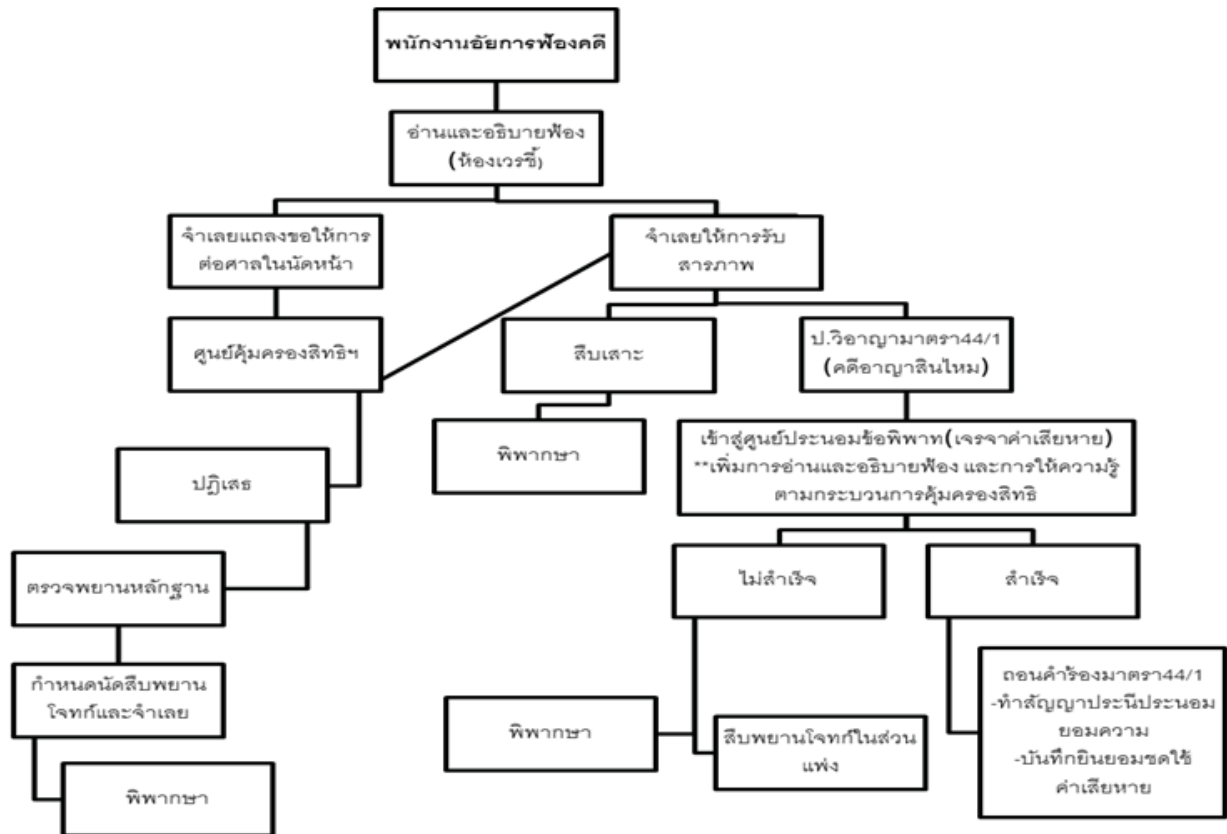
- ทำลายเครื่องหมายเขตอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 363)

- เข้าไปหลบซ่อนตัวอยู่ในเคหสถานของผู้อื่นโดยไม่มีเหตุอันควร หรือไม่ยอมออกไปเมื่อผู้มีสิทธิห้ามไม่ให้

เข้าไปได้ทำการไล่ให้ออก (มาตรา 364)

ซึ่งความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ในกรณีความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสีย

หายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ” ซึ่งหากไม่ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดคดีก็เป็นอันระงับเนื่องจากขาดอายุความ

ภาพ 1 แผนผังการเข้าสู่ศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา

การอภิปรายผล

ในส่วนคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดิน กล่าวคือ คดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินนี้ โดยหลักทั่วไปแล้ว ถือว่าแผ่นดินเป็นผู้เสียหายหรือกระทบกระเทือนต่อประโยชน์ของสาธารณชนหรือสังคมโดยส่วนรวมนั่นเอง ดังนั้น กฎหมายคือ ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย จึงบัญญัติให้ความผิดอาญาต่อแผ่นดินเป็นความผิดอันยอมความไม่ได้ ทั้งนี้ หากนำเข้าสู่ระบบการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาและสามารถตกลงกันในกรณีคดีที่ผู้เสียหายเป็นเอกชนได้โดยวิธีทำสัญญาประนีประนอมยอมความแล้ว ต่างก็เกรงว่าสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวอาจขัดต่อกฎหมายและตกเป็นโมฆะตามหลักนิติกรรมสัญญา³

คดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ ไม่คำนึงว่าจะจะเป็นคดีอาญายอมความได้หรืออาญาแผ่นดิน เมื่อศาลรับฟ้องเพื่อนัดไต่สวนมูลฟ้อง กรณีโจทก์และผู้ถูกฟ้อง มีความประสงค์ที่จะเจรจากันจึงมีการให้ความรู้แก่โจทก์และผู้ถูกฟ้องในเบื้องต้นเพิ่มเติมจากการใกล้เคียงในส่วนสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากเจรจาตกลงกันได้จะส่งผลให้มีการถอนฟ้อง หรือประนีประนอมยอมความ รวมทั้งการสั่งยกเลิกวันนัดไต่สวนมูลฟ้องได้

ในกรณีที่ไม่มี การเจรจาหรือการเจรจาไม่สำคัญ เมื่อศาลได้ไต่สวนมูลฟ้องและประทับฟ้องแล้วต่อมา จำเลยยื่นคำให้การและคู่ความมาพร้อม โดยประสงค์

³ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150

จะเจรจาจากกัน ให้นำคู่ความไปที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยหรือศูนย์
ประนอมข้อพิพาทประจำศาลอีกชั้นตอนเช่นกัน ในการ
ปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ ศาลและผู้ประนีประนอม
ประจำศาล พึงระลึกว่า กระบวนการคุ้มครองสิทธิและ
เสรีภาพในส่วนของการให้ความรู้แก่คู่ความนั้นเป็นสิ่ง
กระทำควบคู่ไปกับการไกล่เกลี่ย

คดีอาญาแผ่นดิน ก่อนการสืบพยานโจทก์ในคดี
อาญา กรณีเพื่อความสะดวกและรวดเร็วเมื่อมีคู่ความฝ่าย
ใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือศาลเห็นสมควรให้มีวันตรวจเอกสาร
โดยผู้พิพากษาที่ปฏิบัติหน้าที่วันนัดตรวจเอกสารมีหน้า
ที่ในการอ่านและอธิบายฟ้องแก่จำเลยโดยละเอียดก่อน
ที่จะสอบคำให้การอันจะเป็นการบริหารจัดการหรือแยก
ประเภทคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพตั้งแต่ต้นทาง

ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพและไม่ต้องการ
การสืบพยานประกอบคำรับสารภาพซึ่งจะมีการอ่านคำ
พิพากษาในวันเดียวกันนั้น กระบวนการคุ้มครองสิทธิและ
เสรีภาพจึงเกิดขึ้นในการอ่านและอธิบายฟ้องพร้อมกับให้
ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของจำเลย หลักการสำคัญ
คือให้จำเลยเข้าใจในข้อหาและคำขอของโจทก์รวมทั้งสิทธิ
และเสรีภาพต่างๆ ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของ
สถานที่และการบริหารจัดการคดีของแต่ละศาล

ศาลในสังกัดศาลยุติธรรมมีแนวทางในการปฏิบัติ
แตกต่างกันออกไปบ้าง เพื่อเป็นการสนองรับนโยบายของ
ประธานศาลฎีกาที่มุ่งเน้นให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นใน
สังคมและการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ซึ่งผู้
บริหารศาลบางท่านได้นำคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินที่
เป็นความผิดร้ายแรง เช่น ความผิดฐานก่อการร้าย เข้าสู่
ระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในลักษณะไม่เป็นทางการหาก
เป็นกรณีที่จำเลยปฏิเสธ ทั้งนี้เพราะเหตุเป็นความผิดอาญา
ต่อแผ่นดินซึ่งยังขาดกฎหมายรองรับ อย่างไรก็ตามคดีอาญา
ความผิดต่อแผ่นดินก็สามารถเข้าสู่กระบวนการคุ้มครอง
สิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาโดยการไกล่เกลี่ยก็อาจทำได้
เนื่องจากต้องการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ผู้
เสียหายและทำให้ผู้กระทำความผิดได้รู้สำนึกในการกระ
ทำของตน เพื่อไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำและเป็นการ
สานสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดให้กลับคืนดี
ดังเดิมมากที่สุด แม้จะมีได้ผลทำให้สิทธิการนำคดีอาญา
มาฟ้องเป็นอันระงับไปก็ตามเมื่อคดีอาญาเข้าสู่กระบวนการ

คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีแล้ว คดีจะต้องกลับเข้าสู่
กระบวนการพิจารณาของศาลอีกครั้งหนึ่ง เพราะการไกล่
เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาลเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาคดี
ของศาล เพื่อพิจารณาข้อตกลงในการเยียวยาผู้เสียหาย
และโทษทางอาญาที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งการตกลง
ดำเนินมาตรการแก้ไขเยียวยาหรือบรรเทาความเสียหาย
ใดๆ ของจำเลยจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพิจารณา
ของศาล ในการกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสมกับพฤติกรรม
ของจำเลย โดยพฤติกรรมของจำเลยนั้นจะพิจารณาจาก
พฤติกรรมของการกระทำความผิดอาญา และพฤติกรรม
ที่เกิดขึ้นภายหลังการกระทำความผิดนั้นๆ เพื่อช่วยแก้ไข
เยียวยาหรือบรรเทาความเสียหายประกอบควรออกเป็น
ระเบียบศาลว่าด้วยแนวปฏิบัติกรอำนวยการอำนวยความสะดวก
ดังนั้น ในกระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลย
ในคดีอาญาอาจแตกต่างกันบ้างตามบริบทของจังหวัด ซึ่ง
สามารถกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการนำคดีอาญาในชั้นศาล
เข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้ชัดเจนและ
เฉพาะแต่ละศาลได้ก็จะเกิดประโยชน์กับการดำเนินคดี
อาญาเป็นอย่างยิ่ง

คดีอาญาอันยอมความได้ คดีอาญาที่ไกล่เกลี่ย
ได้ คือ คดีอาญาอันยอมความได้ และคดีที่ราษฎรเป็น
โจทก์ฟ้อง ในส่วนคดีแพ่งสามารถไกล่เกลี่ยได้ทุกคดี แต่
มีคดีบางประเภทเป็นอาญาแผ่นดินซึ่งมีค่าเสียหายในทาง
แพ่งเกี่ยวข้องด้วย คือ คดีที่ผู้เสียหายร้องขอตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 44/1 เพราะมีค่าเสียหาย
เกี่ยวข้อง และคู่ความอาจตกลงกันได้โดยไม่ติดใจใน
ส่วนค่าเสียหายแต่ไม่สามารถทำให้คดีระงับเพราะการไกล่
เกลี่ยคดีประเภทนี้ได้ การกำหนดประเภทคดีอาญาที่เข้าสู่
การไกล่เกลี่ยในชั้นศาล ควรต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของ
การสมานฉันท์เป็นหลัก คือ การเยียวยาความเสียหายให้
แก่ผู้เสียหายและการสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้กระทำความผิด
ดังนั้น คดีอาญาที่จำเลยให้การรับสารภาพแต่คดีดังกล่าว
เป็นคดีที่มีผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา มาตรา 44/1 และ 44/2 ควรจะต้องกำหนดเป็นข้อ
บังคับให้นำคดีดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนเสนอ

แต่อย่างไรก็ดีความผิดอาญาแผ่นดินคดีที่เข้าสู่
กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลเป็นคดีอาญาความ
ผิดอาญาต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เมื่อสิ้นสุด

กระบวนการใกล้เคียง หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ ต้องส่งสำนวนคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินของศาล แต่ถ้าหากคู่ความสามารถตกลงยอมความกันได้ก็จะมีการถอนคำร้องทุกข์หรือถอนฟ้อง ศาลมีคำสั่งให้จำหน่ายคดีออกจากสารบบความ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39(2) คดีเป็นอันระงับไปในชั้นศาล

กรณีความผิดอาญาอันยอมความได้จะจับจะแตกต่างจากคดีอาญาอันเป็นความผิดต่อแผ่นดิน เมื่อจำเลยให้การปฏิเสธ จะต้องพิจารณาสืบพยานและพิพากษาต่อไป แต่หากจำเลยรับสารภาพและเป็นคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือที่หนักกว่านั้น ศาลต้องทำการสืบพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพของจำเลยเพื่อให้แน่ใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง แล้วจึงพิพากษา กล่าวคือหากคดีจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลต้องมีคำพิพากษา

คดีอาญาบางประเภทที่เป็นโทษที่อยู่ระหว่างโทษจำคุกกับการรอลงโทษจำคุกโดยให้ลงโทษปรับหรือคุมประพฤติได้ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่พัฒนาขึ้นสำหรับผู้กระทำความผิดที่จะใช้วิธีการลงโทษจำคุกก็ถือว่ามีความรุนแรงมากเกินไป แต่หากจะใช้วิธีคุมประพฤติก็น่าจะเบาไป มาตรการลงโทษระดับกลางเป็นโทษทางอาญาที่มีสภาพบังคับไม่รุนแรงเท่ากับโทษจำคุกแต่รุนแรงมากกว่าปรับ เช่น การคุมประพฤติแบบเข้มงวด การขังในที่อยู่อาศัยของตน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การดำเนินการเพื่อความสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาลโดยศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมีข้อจำกัดในประเด็นยังคงต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดโดยเฉพาะคดีอาญาแผ่นดิน ซึ่งหาก

ได้รับการพัฒนาให้การสมานฉันท์และสันติวิธีที่มีทางเลือกอื่นมากขึ้นก็ทำมีประสิทธิภาพในการกำหนดโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดได้มากขึ้น

ควรมีกฎหมายรองรับแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธีรองรับแนวทางเลือกในการลงโทษแทนการจำคุก โดยตราเป็นพระราชบัญญัติมาตรการลงโทษซึ่งเป็นโทษที่อยู่ระหว่างโทษจำคุกกับการรอลงโทษจำคุก โดยให้ลงโทษปรับหรือคุมประพฤติไว้

การใช้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจ รูปแบบการกำหนดโทษแทนการจำคุก เช่น การทำงานบริการสังคม จำนวนชั่วโมงสูง การคุมความประพฤติแบบเข้มงวด

ควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องกระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้แก่คู่ความ พนักงานอัยการ ทนายความ ตำรวจ พนักงานราชทัณฑ์และประชาชนทุกระดับ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ควรออกเป็นระเบียบศาลว่าด้วยแนวปฏิบัติกรอำนวยการอำนวยความสะดวกในกระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตามบริบทของจังหวัด โดยกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการนำคดีอาญาในชั้นศาลเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้ชัดเจนและเฉพาะยิ่งขึ้น ดังนี้ “ศาลมีอำนาจสั่งได้ตามที่เห็นสมควรให้คู่ความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาศาลด้วยตนเอง ถึงแม้ว่าคู่ความนั้นๆ จะได้มีทนายความว่าต่างแก้ต่างอยู่แล้วก็ดี”

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาควรให้บุคคลภายนอกผู้ทรงคุณวุฒิที่ประชาชนนับถือเข้าร่วมในการเป็นคนกลางในทุกคดี

การใกล้เคียงในคดีแพ่งในศาลควรให้ผู้ประนีประนอมมีทุกอำเภอ และเมื่อคู่ความมาจากอำเภอไหนก็ให้ผู้ประนีประนอมมาจากอำเภอนั้น

References

- Christopher, M. W. (1996). *The mediation process: Practical strategic for resolving conflict* (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Kasemsap, P. (2000). *Philosophy of law*. Bangkok: Pimpaluk. (in Thai)
- Kitayarak, K. (2007). *Community Justice: The role of community justice for community*. Bangkok: Thailand Research Foundation. (in Thai)
- Komsattham, K. (2005). *Conciliation manual and general principle*. Bangkok: Chung. (in Thai)
- Kornurai, S. (2011). *Essential elements for successful conciliation between the victim and the offender*. Doctor of Laws Thesis, Thammasat University. (in Thai)
- Limparangsi, S. (2008). *Law on dispute conciliation*. Bangkok. The Office of Court of Justice. (in Thai)
- Mark, S. U., & Robert, B. C. (2007). Restorative justice dialogue: A multi-dimensional evidence-based practice theory. *Contemporary Justice Review*, 10(1), 23-41.
- Rangsisahus, P. (1995). Conciliation. *Dulapaha*, 42(2), 141-155.
- Tapwong, C. (1996). *Civil dispute resolution by conciliation to achieve compromising in the court*. Bangkok: Civil Court. (in Thai)
- The Alternative Dispute Resolution Office, The Office of Court of Justice (2004). *Dispute conciliation operation of volunteers in the community: Problems, obstacles and solutions*. Bangkok: Phetrung. (in Thai)
- Wattananung, P. (2005). *Basic knowledge of public law*. Bangkok. Ramkhamhaeng University. (in Thai)
- Wattanawanich, P. (2003). *Basic knowledge of criminology*. Bangkok: Pimpaluk. (in Thai)

